

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I св. 3-4

БЕОГРАД
1950

САДРЖАЈ

	Страна
1. Уредништво: Уз педесетогодишњицу наставничког рада прозе- сора А. Белића	73
2. А. Белић: Напомене о данашњим задацима књижевног језика . . .	75
3. М. Стевановић: Синтаксичка и стилска вредност предлога с . . .	108
4. Р. Бошковић: Придеви типа <i>ораћи</i>	116
5. Драг. Живковић: Питање практичности новог начина стављања запете	132
6. А. Б. Поводом претходног чланка	138
7. В. М. Мићовић: О народним речима за „зихернаду“	142
8. Б. Милановић: „Присуствовати“ и „бити присутан“	146
9. Св. Марковић: „Ђорав“ и „слеп“	151
10. Гл. Елезовић: 1. Абдест, абдес, авдест, авдес и сл.; аваз	154
2. Још неколико речи о <i>адраповцу</i>	160
11. Језичке поуке:	163 — 168

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир
Алексић, др Михаило Стевановић, др Радосав Бошко-
вић, Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

Научна Рибита

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1950

ПРИСУСТВОВАТИ И БИТИ ПРИСУТАН

Глаголска реч *присуствовати* има, нарочито данас, живу употребу у нашем књижевном језику, и писменом и разговорном. Али се она каткад не употребљава правилно. То бива онда када глаголски облик од *присуствовати* добија синтаксичку допуну у локативу место у дативу без предлога. Напр.: Министар не може *присуствовати* *при решавању* одборском. Саучесник *присуствовао* *при извршењу* кажњивог дела. Такмичење у тачном гађању треба извршити *што себачије*, *при чему* имају *присуствовати* сви пешадиски официри... Прво дејство графа Цуката било је освојење Кладова, *при коме освојењу* и српска је војска *присуствовала* и дејствовала. Колико је чланова нужно најмање да *присустује у седници*, па да решење... буде пуноважно? У граду Горки одржана је конференција... *на којој је присуствовало* око хиљаду наставника и родитеља. У Рјечнику Југ. академије забележен је пример с предлогом код и глаг. именицом у генитиву: „... *присуствовати код отворења* изложбе”. Ово што је овде наведено за гл. *присуствовати* важи и за глаг. именицу *присуствовање*. И њу налазимо у реченицама као што је напр. ова: Лица... којима је допуштено *присуствовање на претресу* за који је искључена јавност...

Овакви и слични примери могу се наћи у разноврсним књигама и публикацијама, на првом месту у дневним листовима, а чују се, и то не ретко, и у разговорном језику нашег школованог света. Међутим употреба глаг. *присуствовати* у таквим случајевима није у духу нашег језика. Јер овај глагол иде у ону групу наших глагола чије се значење у реченици допуњује или синтаксички ближе одређује именицом у дативу без предлога и који, према томе, захтевају питање — *чему*. Напр.: *претседавати* (седници), *одолевати* (тепкоћама), *подлегати* (ранама), *доприносити* (успеху) и др. Тако

је исто и: *присуствовати конференцији, седници*, а не „на конференцији, у седници, при решавању”; према томе и: *присуствовање претресу, скупштинским седницама* и сл.

Нема никакве сумње да је неправилна употреба овог последњег глагола у нашем језику у вези са његовом употребом у руском језику одакле нам је непосредно и дошао. У руском глаг. *присутствовать* има као прво значење: „бити, налазити се негде у одређено време...” и употребљава се са именичком допуном у локативу: *Присутствовать на заседаниях. Он не присутствовал при нашем разговоре. В этой выдумке присутствует нагало, которое нас с тобой делает людьми.* (Толковый словарь русского языка под редакцией проф. Д. Н. Ушакова, том III, Москва, 1939).

Јасно је, дакле, да је преводна литература с руског језика, веома плодна и богата код нас, могла утицати и утицала је што се уз овај глагол употребљава и падеж именице с предлогом, тј. локатив. Међутим он се у нашем језику, као што је речено, налази међу глаголима који по природи свога значења траже датив без предлога. И са тим падежом га и треба употребљавати.

Да се уз гл. *присуствовати* погрешно употреби именица у падежу с предлогом, допринео је, са своје стране, и израз *бити присутан*. У руском језику постоји партицип презента *присутствующий* (од *присутствовать*), а нема правог придева који би одговарао нашем прид. *присутан*. Оно што је тамо казано за *присутствовать* вреди и за српскохрватско „бити присутан”. Употреба ових речи у нашем језику не прави никакву разлику у значењу између њих. У речницима се за *присуствовати* вели да значи „бити присутан” (напр. у Рјечнику Југ. академије). Нашем *присуствовати* одговара у немачком језику (Српскохрватско-немачки речник Ристића и Кангрџе): а) *beiwohnen* (*den Vorlesungen*, предавањима), б) *zugesehen sein* (*bei dem Schauspiel*, призору) и в) *gegenwärtig sein* (*bei dieser Feier*, тој свечаности). У истом речнику изрази под б) и в) јесу, поред *anwesend sein*, и за превод: а) „бити присутан”. Најобичније реченице: *Седници су присуствовали сви чланови* и *На седници су били присутни сви чланови*, Потребно је да *присуствујете овој конферен-*

цији и Потребно је да будете *присутни* на овој конференцији — обично се узимају као потпуно једнаке по вредности исказа. На тај начин је и дошло до мешања гл. *присуствовати* са изразом *бити присутан*, што је затим могло учинити да се начин употребе овог последњег пренесе и на *присуствовати*.

А израз *бити присутан* у нашем се језику данас све више употребљава са именицом у падежу с предлогом; тај падеж је најчешће локатив. Напр.: Потребно је да *су на састанку присутне* три четвртине целокупног броја чланова. И они *су били присутни у тој гужви*. *Пред малом поротом је присутна* и противна страна (са инструменталом). Врло су ретки примери са синтаксичком допуном у дативу без предлога, као што је напр. овај:... [претставе] које *нису присутне свести*, скривене су у мраку (Б. Кнежевић), где датив *свести* стоји место локатива *у свести*. Нешто су, међутим, чешћи примери као: Можда је и сам Гундулић *био присутан свему томе* (П. Поповић). *Ја сам био присутан њиховом жужном расправљању*. Били смо и ми *присутни том призору* и сл. Али је очигледно да је у оваквим случајевима „бити присутан” употребљено као замена гл. *присуствовати* чија би употреба ту била природнија и обичнија. Јер таква употреба, са именицом у дативу без предлога, прелази у нашем језику на овај глагол.

Из овога излази да су у српскохрватском језику *присуствовати* и *бити присутан* синтаксички два равноправна средства за исказивање једног истог појма у реченици. Они се углавном тако и употребљавају. Велим „углавном” зато што се кроз врло честу употребу ових речи понекад покаже тенденција да се оне диференцирају. Та тежња за диференцирањем још није повукла оштру линију између употребе и значења гл. *присуствовати*, с једне стране, и *бити присутан*, с друге, али се ипак доста често појављује. И тада се она открива у логичком разлагању целог реченичког исказа и целокупне околности у којој се развија говорна мисао. Хоћу, наиме, да кажем ово: глагол *присуствовати* се све више употребљава када субјекат у реченици, коме се његово значење

приписује, обележава лице које се налази у специјалном односу према ономе што значи синтаксичка допуна предикатова. Да то покажем на овом најпростијем примеру из гимназиске администрације: Одржана је седница *на којој су били присутни сви гланови* разредног већа. *Седници је присуствовао и директор*. Чланови већа чине радни састав те седнице, сваки од њих је појединачно обухваћен њеним радом и трајањем, они су ту обавезно присутни, ту се налазе по службеној дужности. Директор гимназије није у таквом односу према њој. Као највиши старешина у школи, он може доћи на седницу једног већа, пратити њен рад и учествовати у том раду ако хоће, али је његово присуство ту издвојено, као придодато седници, ван њеног оквира, у друкчијој функцији него што је функција њених правих чланова. И тако: када је нечије присуство на одређеном месту под формом старешинства или је у званичној, почасној, претставничкој или каквој другој форми, и тиме није ни у радном ни у организационом односу према дотичном скупу, — онда се за то лице каже да њему, таквом скупу, *присуствује*, тј. „поклања му својим присуством пажњу”, „упућује му пажњу” и сл. Према овоме, дакле, за наставнике би се пре рекло да су дужни да *буду присутни* = да буду на седницама наставничког савета, а не да — *присуствују* њима. И обрнуто: гледаоци у позоришту *присуствују* претстави коју изводе глумци; *какој* свежаној академији *сви присуствују* осим оних који је приређују. Још који пример: Ја нећу да *отпусту* њином *присуствујем*. *Суђењу је присуствовао* и кнез. *Испиту присуствује* и изасланик Министарства. *Присуствујемо најразноврснијим призорима*. Јесте ли *присуствовали* *стрелјањима*? (која су вршили други). *Конференцији просветних радника присуствовао је* и Министар просвете. Итд.

Ја овде истичем овакво схватање употребе глаг. *присуствовати* које га довољно одваја од израза *бити присутан*, уколико се та разлика појављује у последње време и уколико се она све више поопштрава.

У својој Језичној савјетници (Загреб, 1924, стр. 113) Т. Маретић тражи да се *присутан* замени са *назоган*, *присутност* са *назогност*, *бити присутан* са *бити назоган*, јер су као

речи које су постале према руским речима „залишне” у савременом српскохрватском језику. Али још од Вука па све до данас многи су се русизми увукли у наш језик и остали су у њему са врло развијеном употребом и са пуним животом. Тако је и са речима *присуствовати*, *присутан*, *присуство*, *присутност*. Све су оне, као и многе друге, толико познате и распрострањене код нас да се језичким осећањем тешко одвајају од наших домаћих речи.

Б. Милазновић